

SHODY A ROZDÍLY V MORFOLOGICKÉ TERMINOLOGII V ČESKÉ A SLOVINSKÉ MLUVNICI

Primerjava oblikoslovnega izrazja v slovenski slovnici J. Toporišiča in v češki akademski slovnici (*Mluvnice češtiny*, 1986) je pokazala, da obe slovnici delno uporabljata isto izrazje, ki je bilo prevedeno iz drugih jezikov (latinščine, v slovenščino pogosto iz nemščine). To izrazje se večinoma uporablja za označevanje istih pojmov, izjemoma pa se pojmi, označeni z istim terminom, tudi razlikujejo, kot npr. pridevniški zaimek *koliko*, *mного* ipd., saj bi besedo *koliko* češka slovnica opredelila kot prislov in *mного* kot števnik ali prislov, odvisno od skladenjske vloge v konkretni povedi. Obe slovnici uvajata novo izrazje, ki je povezano z različnim metodološkim pristopom k opisu oblikoslovlja s funkcijskega vidika – večina terminov se v obeh slovnicih razlikuje (češ.: *funkční příznak*, *významová báze* ipd.; slov.: *samostalniška beseda*, *pridevniška beseda* ipd.). Najopaznejša razlika med slovnici je v sistematični rabi domačih terminov. Medtem ko slovenska slovnica dosledno uporablja domače izraze in mednarodne izraze samo kot dopolnilo in jih nikoli ne uporablja v razlagah, češka slovnica uporablja pretežno mednarodne termine, čeprav ima na voljo tudi češke ekvivalente, kar je verjetno posledica tako tradicije kot dejstva, da veliko čeških terminov obstaja samo v obliki besedne zveze.

oblikoslovno izrazje, slovenska slovnica, češka akademska slovnica, slovenski termini, češki termini, mednarodni termini, oblikoslovna kategorija

The comparison of the morphological terminology used in Toporišič's Slovene grammar and in the Czech academic grammar (*Mluvnice češtiny*, 1986) shows that both make partial use of the same terminology translated from other languages (Latin and, in the case of Slovene, often via German). This terminology is mostly used for the classification of the same items through the same approach, but sometimes the entities classified by the same term are different, i.e. adjectival pronoun (*koliko*, *mного* in the Czech grammar, which are not adjectives). Both the grammars introduce new terminology because of their use of a very different approach to the functional description of morphology – most of these terms are not known to the other grammar (Czech: *funkční příznak* – functional sign, *významová báze* – semantic base etc.; Slovene: *samostalniška beseda* – substantival, *pridevniška beseda* – adjectival etc.). The most significant difference between them is in the manner of use of translated terminology. The Slovene grammar is very consistent in using Slovene terminology, with international terms used only in a supplementary way, never for the explanations, whereas the Czech grammar uses mostly international terms, even though Czech terms exist, which is probably the result of Czech tradition, as well as the fact that a lot of Czech terms do not exist as single words.

morphological terminology, Slovene grammar, Czech academic grammar, Slovene terminology, Czech terminology, international terminology, morphological category

Zatímco se česká jazykovědná terminologie v posledních sto letech změnila relativně málo (Cuřín 1985), ve slovinské terminologii vznikaly nové, domácí výrazy a především se systematizoval způsob jejich užívání (Toporišič 1957), na rozdíl od české tradice, která často užívá přejaté termíny.¹

Nové termíny pronikly jak do české, tak i do slovinské tvaroslovné terminologie s uveřejněním akademických mluvnic: slovinské mluvnice J. Toporišiče z roku 1976 a české akademické mluvnice z roku 1986. Ve srovnání s dřívějšími slovinskými² či se současnou českou mluvnici chápe nová slovinská gramatika poněkud jinak některé klasické jazykovědné termíny, které jen částečně označují stejnou mluvnickou či slovnědruhovou kategorii jako v české mluvnici (např. ne všechny tvaroslovně a významově stejná slova, která se ve slovinské gramatice označují jako zájmeno nebo přídavné jméno, by byla stejným způsobem klasifikována v české mluvnici).

Problematika jazykovědné terminologie je velmi široká a složitá jak kvůli velkému množství a různorodosti jevů, které popisuje, tak i kvůli samotnému vývoji lingvistické terminologie, který probíhal po několik století a který odráží různé metodologické přístupy k analýze jazykových jevů. K tomu přistupuje skutečnost, že se jednotlivé termíny často přejímaly z různých jazyků.³ Proto je také těžké problematiku srovnávání terminologie v různých jazycích vyčerpávajícím způsobem obsáhnout v krátkém článku a podrobně ji zpracovat ze všech možných hledisek. Proto se pokusíme vyčlenit skupiny termínů vzhledem k jevům, kterých se týkají, a potom budeme srovnávat některé vybrané termíny, které používá česká a slovinská mluvnice.

Názvy slovních druhů

Obě mluvnice vedle tradičních termínů používají i některé termíny, které označují jevy vysvětlené novým (netradičním) způsobem nebo označují různé mluvnické kategorie, jednak proto, že každý jazyk má některé mluvnické kategorie, které se v druhém nevyskytují, částečně proto, že používají odlišnou metodologii při popisu gramatiky.

Mluvnice se tedy liší metodologickým přístupem, což má klíčový význam pro chápání rozdílů v použití některých termínů. V obou mluvnicích se při popisu tvarosloví užívá funkčního přístupu. Funkční přístup je totiž jakousi nadstavbou

¹ Jako příklad můžeme uvést dvě největší české mluvnice posledních let, akademickou mluvnici (*Mluvnice češtiny*, 1986) a příruční mluvnici (Karlík, Nekula, Rusínová 1996), které v souvislém textu převážně používají mezinárodní (latinskou) terminologii a české ekvivalenty, pokud je vůbec uvádějí, se objevují pouze marginálně, často jen jednou v závorce za cizím termínem.

² Pod výrazem dřívější slovinské mluvnice máme na mysli především mluvnici (Bajec, Kolarič, Rupel 1964), která podstatná jména (samostatníke/substantive) určuje jako »besede, ki jih vzdevamo predmetom in pojmom.« Česká mluvnice (1986) označuje jako podstatná jména, oz. substantiva (= samostatníke) slava, která »označují osoby, předměty, činnost, vlastnosti« (= označujajo osebe, predmete, dejanja ali lastnosti).

³ Složitě případy přejímání, překládání a postupného rozšiřování termínů ve slovinštině hlavně na základě ruské, německé a latinské odborné terminologie uvádí J. Toporišič (1986).

tradiční sémanticko-tvaroslovné metody popisu slovních druhů a mluvnických jevů, neboť bere v úvahu i syntaktickou funkci jednotlivých slovních tvarů v konkrétním textu, ne pouze jejich sémantickou nebo tvaroslovnou charakteristiku používanou v klasických mluvnicích, která nikdy nemůže popsat všechny jednotlivosti a odstíny významu a zejména funkce slov. Proto je popis slov z funkčního hlediska klíčový pro hlubší a přesnější studium slovních tvarů a jejich úlohy při výstavbě textu.

Funkční hledisko je v slovinské mluvnici základním přístupem k systematickému popisu a rozdělení slov a jejich tvarů. Část slovinské mluvnice věnovaná tvarosloví je v zásadě vystavěna analogicky podle vzoru anglických funkčních mluvnic. Proto také uvádí slovní druhy: tzv. *samostalniška beseda* (odpovídá anglickému *substantival*), *pridevniška beseda* (odpovídá anglickému *adjectival*) a především zavádí další poddruhy k základním slovním druhům. U analytického typu jazyka jako je angličtina, ve které se téměř nevyskytují pádové či osobní tvary slov, která nemá koncovky (tzn. slova jsou neohebná), a kde neexistuje mnoho jiných možností, jak vyjádřit syntaktické vztahy, kromě pořádku slov ve větě, resp. předložek, je funkční popis jediné možný proto, že syntaktická úloha slova je mnohdy jedinou relevantní informací pro určení slovního druhu daného slova (např.: *I have new play station.* (play je přídavné jméno v pozici shodného přívlastku) x *New play is interesting.* (play je podstatné jméno v roli podmětu) x *We play the piano.* (play je sloveso roli přísudku)).

Stejný způsob popisu mluvnice (tvarosloví) z funkčního pohledu u flektivního jazyka (slovinštiny), který vyjadřuje syntaktické vztahy ve větě nejen pomocí předložek a umístění slova ve větě, ale především pomocí různých pádových, resp. osobních tvarů slov, vyžadoval od autora mluvnice nepochybně nesmírné úsilí především kvůli tomu, že se musel vyrovnat s faktem, že se např. ke slovnímu druhu *samostalniška beseda* (= *substantival*) zařadilo mnoho tvaroslovně velmi odlišných skupin slov. A protože musí být mluvnice formálně jednotná a přitom musí představit mluvnické prostředky jazyka jako systém, bylo nutné velmi široce a podrobně popsat především deklinační vzory (u sloves není tento problém tak velký, protože má slovinština poměrně málo různých konjugačních typů). K slovnímu druhu *samostalniška beseda* se tedy řadí slova velmi různorodých deklinačních typů (podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky) a pro zdánlivé zjednodušení výkladu celého deklinačního systému byly vytčeny deklinační typy, resp. vzory (Toporišič 1976):

	M	Ž	S
1. sklanj.:	korak	postava	jezero
2. sklanj.:	vojvoda	perut	jaz, mene
3. sklanj.:	a – neskl.	mami – neskl.	vremja – neskl.
4. sklanj.:	Koseski	dežurna	Krško

První deklinaci tvoří logické substantivní deklinační vzory s charakteristickými slovanskými rodovými (tvrďými) koncovkami v nominativu singuláru (mužský rod bez koncovky, ženský rod: *-a*, střední rod: *-o*).

Ke čtvrtému typu se řadí přídavná jména, resp. adjektivní deklinační tvary a substantivizovaná adjektiva, která se formálně skloňují stejně jako přídavná jména. Sem ovšem patří i deklinační typ přídavných jmen (*vesel*, *-a*, *-o*, oz. *vesel-i*, *vesel-a*, *vesel-o* – u druhého »dlouhého« tvaru přídavného jména se ve stejné mluvnici uvádí, že je to tvar, který se vyskytuje pouze v nominativu singuláru a jde o tzv. »určitý tvar« přídavného jména, který se vymezuje užitím v případě, že se jím vyjadřuje přívlastek již dříve známého substantiva), některá zájmena (*ta*, *ta*, *to* = čes. *ten*; *kateri*, *-a*, *-o* = čes. *který*), některé číslovky (typ: *en*, *en-a*, *en-o* = čes. *jeden*; *drugi*, *-a*, *-o* = čes. *druhý*). Jde tedy o klasickou, podle české terminologie »složenou«, adjektivní deklinaci.

Druhé skloňování tvoří velmi rozdílné deklinační typy, u mužského rodu je substantivní *-a* deklinace (kmen), který je typický pro ženská podstatná jména (a má několik tvarů shodných se ženským vzorem *postava*, je to obdoba české deklinace *předseda*), k ženskému rodu se uvádí typ podle vzoru *perut*, což je vzor pro slova ženského rodu připadající tzv. *-i* kmenu (starý slovanský typ, v češtině mu odpovídá vzor *kost*) a konečně u středního rodu se objevuje nikoliv substantivní, ale zájmenný typ skloňování osobního zájmena *jaz* (= čes. *já*), což je velice neobvyklé především kvůli tomu, že skloňování zájmena *jaz* je dosti netypické, na druhé straně je také zajímavé určení mluvnického rodu zájmena *já* jako středního (vedle mužského a ženského).

Třetí skloňovací typ tvoří u mužského a ženského rodu nesklonná slova, což je zajímavé z metodologického hlediska, neboť pokud je slovo nesklonné, to znamená, že se de facto nezapojilo do tvaroslovného deklinačního systému, a proto je otázkou, zda je správné pro taková slova tvořit nějaký »deklinační vzor«, který vlastně není vůbec deklinační. Možná byly tyto vzory zavedeny jakožto nějaký pokus zapojit i nesklonná slova do systému jazyka.

V každém případě uvedené vzory tvoří pouze osnovu deklinačního systému slovinštiny, který je mnohem pestřejší a není jej možné zachytit výše uvedenými vzory. Tento problém je v mluvnici vyřešen jednak uváděním některých tvarů jako výjimek, jednak zaváděním podvzorů.

Mluvnice zavádí nový systém slovních druhů a poddruhů (ve srovnání se starší mluvnici Bajec, Kolarič, Rupel 1964). Při rozdělování slov do slovnědruhových skupin je určující jejich syntaktická funkce, význam a tvaroslovný typ jsou vedlejší, takže se k jednomu slovnímu druhu často řadí jak tvarově, tak i sémanticky velmi různorodé skupiny slov:

1. samostalniška beseda⁴

- a) samostalnik (= podstatné jméno)⁵ – termín substantivum, resp. nomen substantivum byl do slovinštiny a do češtiny přeložen různým způsobem. Zatímco do slovinštiny byl tento termín přeložen z němčiny (Selbstwort = samostalnik, přičemž je i slovinským slovem vyjádřen fakt, že je substantivum ve své funkci i ve svém významu samostatný a že »sám stojí ve větě«), na rozdíl od českého překladu: podstatné jméno, který přesně tlumočí význam latinského slova, tedy to, že slova připadající danému slovnímu druhu označují substance/látky = podstatu.
- b) posamostaljena pridevniška beseda (= podstatné jméno, resp. »zpodstatnělé přídavné jméno«, kterážto slova řadí česká mluvnice k podstatným jménům, k nimž také významově patří, neboť jde o slova, která označují osoby (např. *vrchni* = *natakar*) nebo předměty (např. *hovézi* = *goveje meso*) apod.
- c) samostalniški zaimek (= zájmeno)

2. pridevniška beseda

- a) pridevnik + neopisni deležnik (= přídavné jméno)
- b) števnik (= číslovka), např.: en, dva; petero; prvi; peteren; več, dosti
- c) pridevniški zaimek (= zájmeno).

Slovinská mluvnice v tomto případě uvádí slova jako: *tak*, *-a*, *-o*; *moj*, *-a*, *-e*; *koliko*, přičemž česká mluvnice např. slovo *koliko* (= *kolik*) neřadí k zájmenům, protože tvarotvorně mezi zájmena nepatří, je neohebné a česká mluvnice jej hodnotí jako příslovce míry.

3. glagol (= sloveso)

- a) osebne oblike
- b) opisni deležnik
- c) nepregibna oblika

4. prislov (= příslovce)

5. povedkovnik (= predikativum – česká mluvnice ho nepovažuje za slovní druh a nepoužívá pro tuto kategorii ani domácí termín)

6. predlog (= předložka)

7. veznik (= spojka)

8. členek (= částice)

9. medmet (= citoslovce)

Česká akademická mluvnice (1986) také popisuje tvarosloví z hlediska funkčního, autoři však za tímto účelem vytvořili zvláštní způsob popisu a navíc

⁴ Definice slovního druhu (Toporišič 2000: 273): »Skladenjske lastnosti so: 1. osebek, 2. neposredni predmet, 3. predložni predmet ali prislovno določilo, 4. povedkovo določilo, 5. povedkov prilastek, 6. rabi se svojilno ob pomožniku, 7. rabi se ob samostalniški besedi kot prilastek.«

⁵ V závorce je uveden termín, pod nímž najdeme slova stejného typu v české mluvnici. Na prvním místě je slovinský termín používaný v slovinskou mluvnici (Toporišič 2000).

zavedli i zcela novou terminologii. Přitom však mluvnice zachovává i tradiční způsob popisu tvarosloví slovanských jazyků spolu s používáním tradiční, především latinské terminologie. Mluvnice je proto rozdělena na dvě části, první obsahuje tzv. funkční tvarosloví, druhá pak klasický popis tvaroslovného systému, tedy na základě významu a tvaroslovného typu slov.

Slova se proto dělí do desíti slovních druhů podle svých významových a tvaroslovných charakteristik:

1. podstatné jméno (= samostalnik)⁶
2. přídavné jméno (= pridevnik)
3. zájmeno (= zaimek)
4. číslovka (= števnik)
5. sloveso (= glagol)
6. příslovce (= prislov)
7. předložka (= predlog)
8. spojka (= veznik)
9. částice (= členek)
10. citoslovce (= medmet)

U sysémantických slov (předložka, spojka, částice) a u citoslovcí je většinou česká a slovinská terminologie stejná, protože je hodnocení těchto slov v obou mluvnicích velmi podobné.

U autosémantických slov se ve slovinské mluvnici objevuje nová terminologie, kterou česká mluvnice nezná: *samostalniška beseda*, *pridevniška beseda*, *samostalniški zaimek*, *pridevniški zaimek* a *predikativ*, které s výjimkou predikativu česká mluvnice vůbec nepoužívá.

Zcela nové a slovinské mluvnici neznámé termíny se objevují v první části české akademické mluvnice, která zpracovává funkční morfologii.

Funkční přístup k popisu mluvnice je založen na tom, že každé slovo prvotně, přesněji řečeno, z hlediska významu a částečně i formy (formálně proto, že jde o dělení na základě morfologického tvaru) náleží k jednomu z deseti slovních druhů. To je tzv. významová báze (= pomenski temelj) slova. Čtyři z deseti slovních druhů mají základní syntaktické funkce, v nichž je nacházíme nejčastěji: podstatné jméno bývá ve funkci podmětu nebo předmětu, přídavné jméno ve funkci přívlastku, sloveso ve funkci přísudku a příslovce ve funkci cirkumstativa (vyjadřuje okolnost). Nositelé těchto čtyř základních funkcí jsou též základem pro označování tzv. funkčních příznaků (= funkcijskih določil). U každého autosémantického slova (u sysémantických nemá smysl zjišťovat význam či syntaktickou roli) je třeba určit významovou bázi a funkční příznak. Pokud se tedy vyskytne např. podstatné jméno ve funkci přívlastku (neshodného), určí se významová báze jako S (substantivní) a

⁶ Označuje osoby, zvířata, předměty, děje, vlastnosti.

funkční příznak A (adjektivní). Tento systém umožňuje velice podrobně vystihnout syntaktické funkce slov v textu.

Mluvnické kategorie

Tradiční jazykovědné termíny, které byly používány již klasickými řeckými a latinskými mluvnicemi, se v pozdním středověku a zejména v období humanismu a baroka často začaly překládat do národních jazyků a tak začaly vznikat i zárodky domácí jazykovědné terminologie (Toporišič 1986). Po nějakou dobu pak byly používány domácí termíny vedle mezinárodních, resp. latinských. Ve slovinštině nakonec převážily termíny domácí, v češtině se pak, zejména v odborných pracích, uplatňuje hlavně latinská terminologie. Domácí terminologie vznikala jako překlad latinských a někdy i cizojazyčných výrazů (např. německých). Domácí termíny se tak většinou jak v češtině, tak i ve slovinštině shodují, resp. jsou podobně vyjádřeny, někdy se však objevují specifické, pro uživatele druhého jazyka i matoucí, rozdíly:⁷

1. u podstatných jmen:

Terminologie, pomocí níž se označují mluvnické kategorie podstatných jmen (resp. jmen vůbec), je v češtině tvořena především slovními spojeními. Např. pro pády má čeština, na rozdíl od slovinštiny, pouze číselné označení: 1. pád (nominativ) x imenovalnik, 2. pád (genitiv) x rodilnik, 3. pád (dativ) x dajalnik, 4. pád (akuzativ) x tožilnik, 5. pád (vokativ) x zvalnik, 6. pád (lokál) x mestnik, 7. pád (instrumentál) x orodnik.

Podobná situace je u mluvnického rodu. V češtině se pro mluvnický rod používá buď domácí slovní spojení nebo mezinárodní (latinský) termín. Domácí výraz rod však označuje jak rod jmenný (= spol), tak i rod slovesný (= način) a skutečný význam termínu je třeba určit na základě kontextu. Důvodem takového stavu je doslovný mechanický překlad latinského termínu *genus*. Ve slovinské terminologii je tento problém vyřešen jednoznačně.

Slovinština má, na rozdíl od češtiny, pro pojmenování kategorie mluvnického čísla jednoslovné výrazy: jednotné číslo (singulár) x ednina, dvojné číslo (duál) x dvojina, množné číslo (plurál) x množina.

2. u přídavných jmen:

Ve způsobu popisu adjektivních deklinací se česká a slovinská mluvnice liší. V české mluvnici převládá diachronní pohled a proto se tvary jako *mlád*, *zdráv*, *bos* určují jako »jmenný tvar (= samostatniška oblika deklinacije)« in oblike *mladý*, *zdravý*, *bosý* jako »složený tvar (= složena oblika)«. Slovinské mluvnici⁸ jsou tyto termíny neznámé, protože popisuje adjektivní tvary *mlad*, *zdrav*, *bos* pouze ze

⁷Nejdříve uvádíme český termín, po pomlčce pak i odpovídající slovinský výraz. Pokud se v češtině obvykle používá termín latinský v počestěné podobě, je uveden u českého výrazu.

⁸Takový způsob popisu zmíněných tvarů můžeme rozumět jako tradiční ve slovinské jazykovědě, neboť je přítomen jak ve starší mluvnici (Bajec, Kolarič, Rupel 1964: 158), tak i v novější (Toporišič 2000).

synchronního a funkčního pohledu, a proto hovoří o »nedoločnĭh (= neurčitých)« tvarech, které se používají v kombinaci s předem neznámým substantivem, a o »določnĭh (= určitých)« tvarech, které se používají pro vyjadřování přívlastku předem známého substantiva.

3. u sloves:

Existuje v češtině mnoho termínů, které jsou tvořeny slovním spojením a místo nichž je rozšířeno používání mezinárodních (latinských) výrazů, ve slovinštině většinou existuje pro pojmenování dané kategorie domácí jednoslovný výraz: přítomný čas (prézens) x sedanjik; minulý čas (préteritum) x preteklik; budoucí čas (futurum) x prihodnjik; rozkazovací způsob (imperativ) x velelnik; oznamovací způsob (indikativ) x povedni naklon; podmiňovací způsob (kondicionál) x želelnik; činný rod (aktivum) x tvornik; trpný rod (pasivum) x trpnik.

Pro některé kategorie má i čeština domácí jednoslovné termíny a v takových případech se též užívání domácích termínů dává přednost před latinskými: vid (aspectus) x vid; způsob (modus) x naklon (u tohoto termínu může snadno dojít k nedorozumění, protože české »způsob« můžeme doslovně přeložit do slovinštiny jako »način«, přičemž však ve slovinské tvaroslovné terminologii výraz *način* označuje *genus verbi*, to znamená český *slovesný rod*, který může být buď činný (= tvorní) nebo trpný (= trpni); přechodník (transgresív – latinský výraz se nepoužívá příliš často) x deležnik; přičestí (participium) x deležje.

Existují i termíny, které v češtině nemají svůj ekvivalent, a proto se používá pouze latinský výraz (např. supinum x namenilnik).

Velký rozdíl je mezi slovinskou a českou mluvnici ohledně používání domácí jazykovědné, resp. morfologické terminologie. Zatímco slovinská mluvnice (Toporišič 2000) velmi důsledně používá slovinskou terminologii,⁹ česká mluvnice (1986) nejčastěji používá latinskou terminologii. Příčinu této situace v české mluvnici můžeme hledat ve třech faktech:

1. Čeština nemá jednoslovný výraz pro pojmenování určitého jevu, a tak je při mluvnických výkladech mnohem šikovnější používat latinské jednoslovné termíny než česká slovní spojení¹⁰ (např. místo sousloví *podstatné jméno* je snadnější užít slova substantivum, místo výrazu »přídavné jméno« adjektivum apod.). U ostatních slovních druhů, pro něž v češtině existují jednoslovná pojmenování (zájmena, číslovky atd.), je obvyklé užívání domácího termínu. Nevýhodná dvouslovnost domácího termínu brání jeho častějšímu použití i v případě názvů pádů (1. pád atd.) či v případě některých slovesných kategorií (podmiňovací způsob, přítomný čas atd.).

⁹ Dobrá stránka mluvnice J. Toporišiče je v tom, že velmi důsledně a systematicky používá slovinskou jazykovědnou terminologii, která byla sice použita i v předchozí mluvnici (např. Bajec, Kolarič, Rupel 1964), nicméně ne tak důsledně, protože se ve výkladech ještě velmi často užívalo mezinárodní terminologie.

¹⁰ Toho si je vědom J. Toporišič, což vykládá v článku Toporišič 1986.

2. Druhým důvodem častého užívání mezinárodní terminologie v české mluvnici můžeme vidět v neexistenci českých ekvivalentů (např. predikativum).
3. Třetí důvod pro těžší uplatňování domácí terminologie proti latinské je skutečnost, že neexistovala a hlavně v současnosti neexistuje systematická snaha o vytvoření celkového systému české (domácí) morfologické terminologie a její důsledné užívání.¹¹ Tradičně se uplatnila latinská terminologie a v posledních letech začalo převažovat. I v české tradici sice byly pokusy o jednoslovný překlad některých termínů, např. jmen pádů, která se však dlouhodobě neuplatnila (Honzak Jahić 2002).¹² Místo toho se rozšířilo používání částečně počestěných latinských výrazů (např.: nominativ, lokál, instrumentál; imperativ, infinitiv, prepozice atd.). Dokonce i u výrazů, které se nově objevují v mluvnickém popisu češtiny až v posledních cca 50 letech, často vůbec neexistuje český výraz (např.: predikativ = povedkovnik; interfíx = medpona apod.). V českém odborně jazykovědném podvědomí je také do jisté míry rozšířená praxe považovat latinské termíny za odbornější než termíny domácí, což se odráží především v akademických mluvnících a v odborné a vědecké literatuře.

Závěr

1. Obě mluvnice používají stejnou terminologii přeloženou z jiných jazyků (latiny, němčiny aj.) většinou pro klasifikaci stejných jevů, v některých případech se však chápání těchto termínů v obou mluvnících liší.
2. Obě mluvnice používají i zvláštní terminologii, která je druhé mluvnici neznámá. Většinou se to týká termínů zavedených v souvislosti s funkčním popisem tvarosloví (čes.: funkční příznak, významová báze apod.; slov.: samostalníška beseda, pridevniška beseda apod.).
3. Obě mluvnice používají termíny, které se v druhé mluvnici nevyskytují, protože jev takto pojmenovaný či popsán prostě v tvaroslovném systému druhého jazyka není (např. jmenné a složené skloňování adjektiv v češtině).
4. **Slovinská** morfologická terminologie důsledně používá domácí výrazy a latinské výrazy jsou pouze zřídka uvedeny a mají zcela informativní charakter, v samotném výkladu se nepoužívají. To je nesporně i výsledek úsilí J. Toporišiče o důsledné a systematické používání domácí jazykovědné terminologie. **Česká** mluvnice většinou ve výkladech používá latinské termíny, české ekvivalenty bývají uvedeny pouze informativně.

¹¹ Hezky je to vidět na příkladu Toporišičovy Slovenske slovnice, v níž se autor velmi důsledně a konzistentně snaží používat domácí terminologii a latinské termíny uvádí pouze informativně v závorce za poprvé použitým slovinským výrazem. Na rozdíl od toho, česká mluvnice (1986) používá při výkladech převážně latinské výrazy, což je částečně důsledek uplatnění latinských termínů v české mluvnické tradici, částečně je to důsledek neexistence českých jednoslovných výrazů.

¹² Hezké byly např. výrazy českého lexikografa Klareta (14. století), který dal pádům jména: »jmenovanék« (= imenovalnik, 1. pád), »danek« (= dajalnik, 3. pád), »vínovanek« (= tožilnik, 4. pád), »volánek« (= zvalnik, 5. pád) »otdáněk« (= mestnik, 6. pád). Vývoj české jazykovědné terminologie popisuje J. Porák (1974).

Literatura

- BAJEC, Anton, KOLARIČ, Rudolf, RUPEL, Mirko, 1964: *Slovenska slovnica*. 2., popravljena izdaja. Ljubljana: DZS.
- CUŘÍN, František, 1985: *Vývoj spisovné češtiny*. Praha. SPN.
- HONZAK JAHIČ, Jasna, 2002: Marko Pohlin in Václav Rosa. *Slavistična revija* 50/1. 9–28.
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka 1996: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN.
- Mluvnice češtiny 2*, 1986. Praha: Academia.
- PORÁK, Jaroslav, 1974: Starší česká lingvistická terminologie. *Slavica Pragensia* 17. *Philologica* 3–4. Praha: Univerzita Karlova. 133–155.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1957: Oblikoslovna terminologija in njeno jezikoslovno ozadje. *Jezik in slovstvo* 5. 209–213.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1986: Izrazjetvorje ob primeru slovenskega jezikoslovnega izrazja. *Slovenski jezik v znanosti 1. Zbornik prispevkov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 113–131.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. 4. izd. Ljubljana: Založba Obzorja.